

Mešťania Paltram z Freithofu a Gozzo z Kremže a ich osudy v závere vojen o babenberské dedičstvo

Peter Roháč

vol. 4, 2015, 2, pp. 24-36

Burghers Paltram from Freithof and Gozzo from Krems and their destiny at the end of the battle of Babenberg heritage

This study analyses the status and activity of two significant Austrian burghers, Paltram from Freithof and Gozzo from Krems in service of Ottokar II, the King of Bohemia and Duke of Austria. They were the supreme clerks under Austrian administration, whereas their financial options as well as their organizing abilities allowed them to get among the elite of high society. They also, like the nobility, could support various clerical institutions particularly monasteries and in the case of Paltram significantly interfere into political events, too. We can see through the example of their different destinies the rise of towns elites and general increase of the importance of towns in the middle European area.

Key words: Burghers. Krems. Freithof. Austria. Vienna. Battle over Babenbersk's heritage.

V prelomovom období druhej polovice 13. storočia došlo v rámci strednej Európy k mnohým podstatným spoločenským, politickým i hospodárskym zmenám. Dotklo sa to prirodzene i fenoménu miest, ktorých význam v každom ohľade rástol a to sa nutne prejavilo i v politike vtedajších panovníkov k nim. Špecifickou je tu najmä podpora, ktorej sa dostalo českým, resp. rakúskym mestám od českého kráľa a rakúskeho vojvodu Přemysla Otakara II. (1253 – 1278). Prirodzene, v obrátenom pomere podporovali tieto mestá, či skôr mešťania, panovníka ako finančne, tak i politicky a vojensky. Na ich rastúci význam poukazuje celkovo i jeho vzťah k mešťanom v rámci zmeny politického kurzu voči šľachte v rakúskych krajinách v 60-tych rokoch 13. storočia. Prejavilo sa to aj v obsadzovaní úradov, kam dosadzoval nielen verných šľachticov, ale čoraz častejšie i bohatých mešťanov. Najmä v rámci bojov o babenberské dedičstvo (1246 – 1278) sa ukázal prínos spoľahlivých mešťanov ako ďalšieho prvku v mocenských štruktúrach stredovekej spoločnosti popri šľachte a cirkevných predstaviteľoch. Neznamená to síce ešte rovnosť postavenia šľachty a mešťanov, no na príklade dvojice príslušníkov meštianskeho stavu, Paltrama z Freithofu vo Viedni a Gozza z Kremže (Krems an der Donau) môžeme poukázať aspoň v určitých aspektoch na dôležitosť postavenia a postojov preferovaných osobností „nového sveta“ miest.¹

Mestá v dnešnom Dolnom a Hornom Rakúsku zažívali za vlády posledných príslušníkov dynastie Babenbergovcov v prvej polovici 13. storočia značný ekonomický rozvoj. Najmä Viedeň, ako centrum obchodu v smere východ – západ pozdĺž Dunaja s dôležitým napojením na Itálie a Benátky sa postupne stala hlavným politickým i ekonomickým strediskom Rakúska. Rozhodnutie jej predstaviteľov na konci roka 1251 súhlasiť s vládou českého následníka trónu Přemysla (Otakara II.) bolo podobne ako v prípade rakúskych šľachtických elít východiskom z núdze po niekoľkých rokoch chaosu a bojov o dedičstvo po poslednom príslušníkovi rodu Babenbergovcov, Fridrichovi II. (1230 – 1246).² V nasledujúcom štvrtstoročí ovládol český

1 ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar II. : král na rozhraní věků*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2011, s. 169-170, 177, 229. Autor označuje spomínaných patricijov dokonca ako „zdatných manažérov“.

2 ŽEMLIČKA, J. *Přemysl Otakar...*, s. 170. Pozri tiež: CSENDES, Peter. König Ottokar II. und die Stadt Wien. In: *Böhmisch-österreichische Beziehungen im 13. Jahrhundert. Österreich (einschliesslich Steiermark, Kärnten und Krain) im*

kráľ Přemysl Otakar II. nielen Rakúske vojvodstvo, ale postupne i Štajersko (1260), Korutánsko (1270), Kraňsko (1270) a niektoré menšie lokality ako napr. ríšske mesto Cheb. Nebolo to však bez boja, pretože nároky na tieto oblasti si robili i uhorskí kráľi od Bela IV. cez Štefana V. až po Ladislava IV. Viedlo to k štyrom, časovo kratším vojnám medzi Uhorským a Českým kráľovstvom, v rámci ktorých sa však vyskytli i dlhšie mierové obdobia. Hoci zväčša víťazila česká strana, konečné víťazstvo napokon pripadlo nemeckému kráľovi Rudolfovi I. Habsburskému, ktorý Přemysla v rokoch 1276 – 1278 pripravil nielen o všetky jeho dovtedajšie územné zisky, ale v bitke na Moravskom poli napokon i o život.³ V spomínaných bojoch sa pritom ukázala jasná vojenská prevaha ekonomicky vyspelejších rakúskych krajín a Čechov v boji proti, po viacerých stránkach pozostávajúcemu Uhorskému kráľovstvu. Svoj podiel na tom mali i zámožní rakúski patricijovia, ktorí vypomáhali kráľovi nielen vojensky, ale najmä finančne. Bez ich kapitálu a schopností by bolo financovanie vojen, podobne ako chod samotnej správy vojvodstva a panovníkove investície, či platby určite zložitejšie. V nasledujúcich riadkoch sa preto zameriame na priblíženie osudov dvojice významných predstaviteľov týchto mestských elit.

Prvý z nich, Gozzo z Kremže, sa prvýkrát objavuje v prameňoch v roku 1247 ako svedok zlistinenia, pričom následne od roku 1255 počujeme i o jeho bratoch Pilgrimovi, Sibotovi, Gotfriedovi a Leopoldovi. Sám Gozzo vystupuje viackrát ako mestský richtár v Kremži a to v rokoch 1249, 1255, 1257, 1263 – 1264 a 1280 – 1281.⁴ Kremž sa stala v roku 1252 počas vpádu uhorského kráľa Bela IV. do Rakúska v prvej vojne o babenberské dedičstvo útočiskom Přemyslovej manželky Margaréty Babenberskej a vzápätí si v tejto bezpečnejšej lokalite zriadil akýsi „rodinný dvor“ i samotný vojvoda, resp. od jesene 1253 už ako český kráľ Přemysl Otakar II. To posilnilo pozíciu mesta v dovtedy skôr „okrajovej“ oblasti Rakúska i v súvislosti s tamojším častejším pobytom českého panovníka. Napokon práve v Kremži, pred pápežským legátom Velaskom 17. septembra 1253 zložil Přemysl prísahu pápežovi a prisľúbil zložiť i lénny hold nemeckému kráľovi Viliamovi Holandskému. Celkovo sa Přemysl častejšie zdržiaval v Kremži, najmä v 50-tych rokoch 13. storočia a to viackrát do roka, aj na niekoľko týždňov. To jednoznačne, spolu so značným počtom tu vydaných listín, hovorí o jeho obľube. O rozvoji mesta v týchto časoch napokon svedčí i jeho územné rozšírenie sa smerom na západ, pričom sa jeho areál takmer zdvojnásobil.⁵ Silu a dôležitosť miest pre panovníka dokladá i fakt, že to

Grossreichprojekt Ottokars II. Přemysl, König von Böhmen. Praha: Das Österreichische Kulturinstitut Prag, 1998, s. 63. K obchodným vzťahom s uhorskou stranou pozri napr.: LUKAČKA, Ján. Verkehrs- und Handelsbeziehungen zwischen den Städten Wien, Pressburg und Ofen bis zur Mitte des 15. Jahrhunderts. In: MARSINA, Richard (Ed.) *Städte im Donauraum.* Bratislava: Slovenská historická spoločnosť, 1993, s. 159-168.

3 K vojnám o babenberské dedičstvo existuje obrovské množstvo literatúry, z dostupnejších pozri napr.: HOENSCH, Jörg Konrad. *Přemysl Otakar II. von Böhmen. Der goldene König.* Graz – Wien – Köln: Verlag Styria, 1989, 303 s. LECHNER, Karl. *Die Babenberger - Markgrafen und Herzoge von Österreich 976 – 1246.* Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 1992, 480 s. DOPSCH, Heinz – BRUNNER, Karl – WELTIN, Maximilian. *Österreichische Geschichte 1122 – 1278: Die Länder und das Reich der Ostalpenraum im Hochmittelalter.* Wien: Ueberreuter, 1999, 620 s. VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země Koruny české III. 1250 – 1310.* Praha: Paseka, 2002, 760 s. JAN, Libor – KACETL, Jiří. *Počta kráľi: K 730. výročí smrti českého krále, rakouského vévody a moravského markrabě Přemysla Otakara II.* Brno - Znojmo: Matice moravská, 2010, 264 s. ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar II.: král na rozhraní věků.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, 721 s. HÖMAN, Bálint – SZEKFÜ, Gyula. *Magyar történet I.* Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1935/1990, 716 s. MARSINA, Richard. Přemysl Otakar II. a Uhorsko. In: *Folia Historica Bohemica I.* Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1979, s. 37-65. MAREK, Miloš. Trnava v časoch vojen o babenberské dedičstvo. In: RÁBIK, Vladimír a kol. *Trnava 1211 – 2011: Historické štúdie k najstarším dejinám mesta.* Krakov - Trnava: Spolok Slovákov v Poľsku - Katedra histórie a Inštitút pre výskum prameňov k slovenským dejinám Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, 2011, s. 167. MIKA, Norbert. *Walka o spadek po Babenbergach 1246 – 1278.* Racibórz: WAW, 2008, 136 s.

4 KERSCHBAUMER, Anton. Gozzo. Ein Kremser Bürger des XIII. Jahrhunderts. In: *Blätter des Vereins für Landeskunde von Niederösterreich.* XXIX Jahrgang. Wien: Verein für Landeskunde von Niederösterreich und Wien, 1895, s. 146-147.

5 VANÍČEK, V. *Velké dějiny země...* s. 46-47, 52-53. Porovnaj: HOENSCH, J. K. *Přemysl Otakar...* s. 47-50. K pobytu Přemysla v Kremži pozri: KUTHAN, Jiří. *Zakladatelské dílo krále Přemysla Otakara II. v Rakousku a Štýrsku.* Praha:

boli práve mestskí ministeriáli z Welsu, Linzu a Steyeru, ktorí dokázali na jeseň 1253 ubrániť oblasť Horného Rakúska pred vpádom Bavorského vojvodu Ota. Ešte počas pobytu v Linzi na konci augusta 1252 si totiž Přemysl získal na svoju stranu túto vplyvnú vrstvu a mal tak krytý chrbát v čase bojov s Uhrami na východe.⁶

Čo sa týka Viedne, centra Rakúskeho vojvodstva, začiatkom roka 1253 počas prvej česko-uhorskej vojny o babenberské dedičstvo a za pobytu mladého vojvodu Přemysla Otakara (II.) v nej, došlo k poprave dvoch tamojších mešťanov Konráda Chambera a Henricha Chrieglera. Pravdepodobne išlo o uhorských prívržencov, no v tom čase sa objavuje na scéne i postava mešťana Paltrama ako stúpenca nového vojvodu. Od tohto dátumu v podstate až do roku 1278 boli tamojší mešťania, na čele s Paltramom, stále na strane vojvodu z rodu Přemyslovcov.⁷ Tento patricij sa čoskoro stal richtárom, komorským grófom a nájomcom vojvodských fiškálnych úradov. Vďaka takýmto funkciám, aj napriek istým rizikám, získal na tú dobu značné bohatstvo. Jeho finančné možnosti a organizačné schopnosti sa ukázali dôležité napr. i pred bitkou pri Kressenbrunne v lete 1260, kedy dodávkami potravín Přemyslovej armáde pomohol českej strane pri jej víťazstve v konflikte s Uhorským kráľovstvom.⁸

Paltrama môžeme zaradiť medzi príslušníkov vládnucej elity mesta, ktorí boli zároveň šľachticmi i mešťanmi. Vďaka svojim majetkom na vidieku, vojenskému potenciálu a bližšími vzťahmi k panovníkovi a jeho dvoru, prípadne k šľachte v okolí mesta boli v podstate na čele správy a to nielen vo Viedni, ale napr. i vo vtedajšej uhorskej Bratislave. V prvom z menovaných miest jestvovala totiž vrstva označovaná ako „rytierski mešťania“ (v nem. Ritterbürger). V prípade ťažko skúšaného Bratislavského podhradia (neustále boje napr. v rokoch 1271 – 1276, resp. 1286 – 1294) to boli najskôr príslušníci vrstvy hradných jobagiónov. Pravda, je to len analógia k omnoho bohatšej a mocnejšej vrstve Ritterbürgerov vo Viedni.⁹ Zdá sa však, že pôvod týchto rodov často siahal k príslušníkom okolitej šľachty. Príkladom môže byť Henrich z rodu Preusselovcov, ktorý patril medzi viedenských „rytierských mešťanov“ už okolo roku 1268. O Henrichovej etablácii medzi mestskou elitou svedčí napokon i fakt, že jeho syn Wernhard si vzal za manželku sestru jedného z tamojších popredných mešťanov, Otta z Hohen Marktu.¹⁰

Podstatným medzníkom v rámci Přemyslovej vlády a snáh o centralizáciu svojej moci v rakúskych krajinách bolo obmedzenie spolupráce s tamojšou šľachtou a prenajímanie finančných úradov bohatým patricijom. Po roku 1260 to boli práve Konrád z Tullnu, Gozzo z Kremže a Paltram z Viedne, ktorí mali dostatok prostriedkov na časovo obmedzený prenajom

Academia, 1991, s. 125-128.

6 Ministeriáli boli pôvodne vojvodovi „služobníci“, neskôr išlo čiastočne o šľachtu. HOENSCH, J. K. *Přemysl Otakar...*, s. 46, 50. Pozri tiež: DOPSCH, H. – BRUNNER, K. – WELTIN, M. *Österreichische Geschichte...*, s. 445, 447.

7 CSENDES, P. *König Ottokar...*, s. 64. Pozri tiež: HOENSCH, J. K. *Přemysl Otakar...*, s. 45.

8 KLUČINA, Petr a kol. *Vojenské dějiny Československa I. (do roku 1526)*. Praha: Naše vojsko, 1985, s. 141. Celkovo: CSENDES, Peter. *Geschichte Wiens*. Wien: Verlag für Geschichte und Politik, 1990, s. 38. Podobne: CSENDES, P. *König Ottokar...*, s. 64-65. Čo sa týka zásob dodaných Přemyslovej armáde išlo v prvom rade o mäso, chlieb a víno. OPLL, Fredinand. *Nachrichten aus dem mittelalterlichen Wien: Zeitgenossen berichten*. Wien – Köln - Weimar: Böhlau Verlag Wien, 1995, s. 34.

9 ŠEDIVÝ, Juraj. Najstarší patriciát v stredovekej Bratislave: šľachtici alebo mešťania? In: *Forum historiae* [online], 2008, roč. 2, č. 1, s. 18-19. [cit. 30.8.2015]. Dostupné na internete: <http://www.forumhistoriae.sk/FH2_2008/texty_2_2008/Sedivy.pdf>.

10 LIEBERTZ-GRÜN, Ursula. Bürger, Fürsten, Dienstherren, Ritter und Frauen: Gesellschaftsdarstellung und Geschichtsbild in Jans Enikels Fürstenbuch. In: *Euphorion Zeitschrift für Literaturgeschichte*. Bd. 74 (1980). Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1980, s. 85.

panovníkových komorských statkov.¹¹ Za posledných Babenbergovcov (do roku 1246) boli finančné úrady v Rakúsku sústredené v rukách ministeriality a rozdelené medzi viacerých z nich, podľa jednotlivých „hospodárskych sekcií“. Počiatočnou výnimkou boli krajinskí pisári, ktorých pôsobnosť sa však časom rozdelila na Horné a Dolné Rakúsko i Štajersko. No od 60-tych rokov 13. storočia dochádza ku koncentrácii správy panovníkových majetkov, výberu daní a iných ekonomických benefitov práve v rukách význačných mešťanov priamo podriadených kráľovi. Títo, na rozdiel od predošlých úradníkov, nepoberajú „plat“, ale za prenájom týchto príjmov užívajú skôr zisk z budúcich výnosov v rámci svojej činnosti.¹²

O dôležitosti pozície Paltrama i Gozza svedčí potom aj ich častá prítomnosť v blízkosti kráľa, keď medzi rokmi 1270 – 1274/1276 boli svedkami pri vydaní väčšiny relevantných listín týkajúcich sa vojvodstva.¹³ Gozzo vystupuje v prameňoch ako „domini regis Bohemie officialis in Anaso“, resp. ako „procurator Anasy“, teda ako kráľov úradník, či správca kancelárie v oblasti Enže (Enns) v Hornom Rakúsku. Paltram pritom zastával rovnakú pozíciu v oblasti Dolného Rakúska, pod Enžou. V ich kompetencii bola správa kniežacích majetkov, resp. celkovo správa jeho regálnych práv a príjmov, ako napr. z výkonu súdnictva, výberu mýta, ciel, vrátane činnosti mincovní. S tým potom úzko súvisí tiež úrad krajinského pisára, ktorého kompetencie preberajú práve Gozzo a Paltram. Nad Enžou ním bol predtým, v rokoch 1268 – 1270 iný mešťan, Konrád z Tullnu, ktorý potom zastával rovnakú funkciu aj v Štajersku a v rokoch 1275 – 1276 (kým neprešiel na stranu Rudolfa Habsburského) i v Rakúsku pod Enžou.¹⁴

Po smrti Bela IV. v roku 1270 došlo k obnove bojov s Uhorským kráľovstvom. Na Přemyslovom ťažení z roku 1271 sa pritom podieľali aj viedenski mešťania. V rýchlo dobytej Bratislave zanechal totiž Přemysl posádku 1500 viedenských mešťanov (najskôr jazdcov).¹⁵ Podľa iných správ sa priamo zúčastnili i vojenskej výpravy v roku 1273. Vtedy celý august Přemysl Otakar II. dobýval hrady a mestá na území dnešného Slovenska ako Trnavu, Bratislavu a Svätý Jur práve s pomocou mešťanov Viedne a Viedenského Nového Mesta a ich dobývacích strojov. Viedeň na základe privilégii od cisára Fridricha II. z rokov 1237 a 1247 mala však len symbolickú vojenskú povinnosť vykonávanú mimo mesta v dĺžke jedného dňa. Predpokladá sa teda, že na uhorské ťaženie vyslali okrem „špecialistov“ na obliehanie skôr mestských žoldnierov.¹⁶

11 V tomto smere musel kráľ inštruovať kastelánov svojich hradov v Rakúsku, aby neobmedzovali obchod na Dunaji a so svojimi požiadavkami sa obracali na Konráda z Tullnu. ANTONÍN, Robert. Přemysl Otakar II. a zisk zemí Babenberského dedictví. In: JAN, Libor – KACETL, Jiří (Eds.). *Pocťa králi : K 730. výročí smrti českého krále, rakouského vévody a moravského markraběte Přemysla Otakara II.* Brno - Znojmo : Matice moravská, 2010, s. 67.

12 Na tento model správy následne nadviazali i Habsburgovci. DROEGE, Georg. Die Ausbildung der mittelalterlichen territorialen Finanzverwaltung. In: *Der deutsche Territorialstaat im 14. Jahrhundert Tl. 1.* Sigmaringen : Jan Thorbecke Verlag, 1970, s. 336-339.

13 Obaja vystupujú napr. už 28. októbra 1270 ako svedkovia v kráľovskej listine z Viedne ako „comites camerae nostrae“. EMLER, Josephi. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae : II. annorum 1253 – 1310.* (ďalej RBM). Pragae : Haase, 1882, s. 279, č. 720. HOENSCH, J. K. *Přemysl Otakar...*, s. 169.

14 DOPPSCH, Alfons. Beiträge zur Geschichte der Finanzverwaltung Österreichs im 13. Jahrhundert. Die Organisation der landesfürstlichen Finanzverwaltung. Das Landschreiber- und Hubmeisteramt insbesondere. In: *Mitteilungen des Österreichischen Instituts für Geschichtsforschung.* XVIII. Band. Innsbruck : Wagnersche Universitätsbuchhandlung, 1897, s. 287-291, 294. Pozri aj: HOENSCH, J. K. *Přemysl Otakar...*, s. 168-169.

15 „rex Bohemiae (...) in primo (...) ingressu Posenium, (...) potenter expugnavit, quod factum est infra horam prima metertiam. Rex vero Bohemiae cives Wiennenses mille et quingentis equis praedicti castris fecit esse custodes (...)“ *Chronicon Austriacum* anonymi. In: GOMBOS, Franciscus Albinus. *Catalogus fontium historiae Hungariae I.* Budapestini : Ab Academia litterarum de Sancto Stephano rege nominata editus, MCMXXXVII, s. 509, č. 1215.

16 „(...) per integrum mensem Augustum ex ea parte qua Tyrnah consistit in Ungaria metaverat, donec cives Wiennenses et Nove civitatis ad iussum suum aulam Posenium et castrum ad Sanctum Georgium cum aliis munitionibus pugna et machinis devicerunt (...)“ *Continuatio Vindobonensis.* In: GOMBOS, F. A. *Catalogus fontium historiae Hungariae I...*, s. 784, č. 1792. CSENDES, P. *König Ottokar...*, s. 65.

Medzitým sa Paltram angažoval v osude cisterciatiek od sv. Mikuláša, ktorých kláštor pred viedenskými bránami padol pravdepodobne už pri vpáde z konca roka 1270 za obeť uhorskému plieneniu. Kúpil totiž vo Viedni dom za 200 hrvien striebra a najneskôr 5. novembra 1272 im ho daroval ako miesto nového kláštora. Okrem neho sa v tomto smere angažoval i jeho synovec Paltram, zvaný Vatzó.¹⁷ Zaujímavý je v tejto súvislosti neskorší predaj strategicky dôležitého hradu v Láve (Laa an der Thaya) rádu johanitov, pričom ako jeho majiteľ je po predošlých uhorských exulantoch, vždy len dočasne v Přemyslových službách, uvedený práve Paltram.¹⁸

Na druhej výprave do Uhorského kráľovstva v lete 1273 sa pravdepodobne v jej závere zúčastnil i Gozzo. Aj keď máme správu len o kráľovom potvrdení jeho donácie v prospech kláštora dominikánok v Imbachu, môžeme predpokladať, že to nebola jediná záležitosť, ktorá bola dôvodom jeho prítomnosti v blízkosti českého panovníka. V tom čase prebiehala už štvrtá česko-uhorská vojna a Přemysl Otakar II. práve v jej závere, počas obliehania západouhorského mesta Šopron, 3. októbra 1273 potvrdil kláštoru vlastníctvo vinice v Imbachu, ktorú pôvodne držal ako léno Gozzov ministeriál Hadmar zo Sunnbergu.¹⁹ Je to v podstate potvrdenie donácie, ktorú v ten istý deň v rovnakom tábore pred obliehaným Šopronom vydáva práve Gozzo, ako kráľovský úradník v oblasti za Enžou.²⁰

Čo sa tejto záležitosti týka, zakladateľmi spomínaného ženského dominikánskeho kláštora v Imbachu, severne od Kremže, boli ešte v roku 1269 rakúsky stolník Albero z rodu Kuenringovcov a jeho manželka Gisela. Významným podporovateľom kláštora sa však stal i Gozzo. Mníšsky habit tu prijalo mnoho šľachtických a meštianskych dcér, medzi nimi neskôr i Gozzova vnučka a dcéra jeho syna Irnfrieda.²¹ Gozzova rola (vrátane iných donátorov) tu bola mimoriadne dôležitá, pretože zakladateľ kláštora Albero zomrel už v nasledujúcom roku 1270 a to znamenalo pre novozaloženú inštitúciu značné problémy, najmä materiálneho rázu. V roku 1273 daroval teda kláštoru záhradu v Senfenbergu severozápadne od Imbachu, podobne ako západne od neho sa rozprestierajúci les v Engelsee. Medzi svedkami vystupujú okrem Gozzových príbuzných i predstavitelia rádu dominikánov v Kremži, ako duchovní a ekonomickí „správcovia“, či prostredníci styku mníchov s okolitým svetom.²²

Situácia sa však pre českého kráľa Přemysla čoskoro skomplikovala a po správach o voľbe nového nemeckého kráľa Rudolfa I. Habsburského (1273 – 1291) musel ukončiť uhorské ťaže-

17 Kláštorný kostol vysvätil pasovský biskup Peter už 10. novembra 1275. REDLICH, Oswald – SCHÖNBACH, Anton E. (Eds.) Des Gutolf von Heiligenkreuz Translatio sanctae Delicianae. In: *Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*. 159. Band, II. Abhandlung. Wien : Wien Hölder in Komm, 1908, s. 14-18, 31-33. Samotnou legendou Translatio sanctae Delicianae od Gutolfa z Heiligenkreuzu a osobou Paltrama sa zaoberá: EBERT, Claudia. „Die Translatio Sanctae Delicianae von Gutolf von Heiligenkreuz - Textanalyse, deutsche Übersetzung und Interpretation“. (Diplomová práca). Wien : Universität Wien, 2012, 84 s.

18 Exulantmi boli v rokoch 1270 – 1273 hlavne príslušníci mocného rodu Kysekovcov (podľa hradu Kőszeg v západnom Maďarsku), resp. ich odporcovia ako Egidius z rodu Monosló. VANÍČEK, V. *Velké dějiny země...*, s. 147. Pozri tiež: HÓMAN, B. – SZEKFŰ, G. *Magyar történet...*, s. 589-590.

19 ŠEBÁNEK, Jindřich – DUŠKOVÁ, Sáša. *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/2* (ďalej CDB). Prague : Academia scientiarum Bohemoslovacae, 1981, s. 364-365, č. 715. ZAJIC, Andreas H. Vorbemerkungen zu einer Frühgeschichte des Dominikanerinnenklosters Imbach : Mit einem Nachtrag zu CDB V/2 und 3. In: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*. 115 (2007). Wien – Köln – Weimar : Böhlau, 2007, s. 56.

20 „Gozzo de Chrems nunc domini Rergis Bohemie officialis in Anaso (...) moniales in Minpach (...) cuiusdam vinea que sita est inter viam que a civitate Crems descendit versus Rehperch et aquam Cremsam quam in feudo quondam a nobis tenuit dilectus fidelis ministerialis noster Hadmarus de Sunnperch (...) concessimus (...) Datum in castris ante Supronium anno domini (1273) quinto Nonas Octobris per manus Heinrici Notarii nostri.“ FRAST, Johann von – CHMEL, Joseph. Das Nonnenkloster Imbach. In: CHMEL, Joseph (Ed.) *Der österreichische Geschichtsforscher* 1. Wien : Beck, 1838, s. 553-555, č. III. ZAJIC, A. H. *Vorbemerkungen zu einer Frühgeschichte...*, s. 56.

21 ZAJIC, A. H. *Vorbemerkungen zu einer Frühgeschichte...*, s. 40-42. Pozri tiež: KERSCHBAUMER, A. *Gozzo...*, s. 152-153.

22 ZAJIC, A. H. *Vorbemerkungen zu einer Frühgeschichte...*, s. 45-49, 54-55.

nie a presunúť sa do Rakúska. Tam, 15. decembra 1273 potvrdil práve mníškam v Imbachu ich desiatky z Melku a oslobodil dopravu potravín pre kláštor od platenia mýta a ciel.²³ Táto nová voľba radikálne zmenila situáciu, pretože Habsburg sa staval odmietavo k Přemyslovej vláde v rakúskych krajinách.²⁴ Práve v súvislosti s upevňovaním habsburských pozícií v Nemeckej ríši a vytvorením opozície nespokojencov s českou vládou v rakúskych krajinách stratil Gozzo čoskoro, na rozdiel od Paltrama, dôveru panovníka a na jar 1274 prišiel o pozíciu „procuratora Anasii“. Pravdepodobne začiatkom roka 1275 sa potom ocitol i vo väzení.²⁵ Tak sa po roku 1274 stal jediným nájomcom zemepanského majetku viedenský mešťan Paltram a zhruba na dva roky sa teda dostal na čelo finančnej správy v Rakúsku človek, ktorý v podstate až do konca zostal verný českému kráľovi.²⁶

V roku 1275 si český panovník chcel „poistiť vernosť“ niektorých rakúskych rodov a vybral z ich radov, podobne ako zo zástupcov mešťanov, rukojemníkov. Medzi nimi sa v atmosfére nedôvery a podozrievania, snád' pre svoje prípadné styky s Habsburgom na viac než rok ocitol i Gozzo z Kremže. Slobodu mu potom pravdepodobne priniesla až zmluva medzi Rudolfom a Přemyslom zo 6. mája 1277, v ktorej sa rozoberala i otázka vrátenia rukojemníkov. Habsburg ho vzápätí opäť dosadil ako správcu oblasti nad Enžou. Podobne sa Rudolfovej priazne dočkal i ďalší z patricijov, Konrád z Tullnu, ktorý zostal v úrade až do svojho odchodu do dominikánskeho kláštora v Tullne, ktorý sám založil.²⁷

O zložitosti vtedajšej situácie vypovedajú i okolnosti majetkového sporu medzi Gozzom, resp. jeho rodinou a freisinským biskupom Konrádom. Gozzovo väznenie, resp. skôr rukojemníctvo, či zajatie pravdepodobne nebolo nijako tvrdé. Mohol totiž listinou z 1. mája 1276 ustanoviť svojich zástupcov, syna Irnfrieda a Rudlina z Mailbergu s plnou mocou ohľadom predaja svojho majetku v „Theiss“ pri Kremži práve friesinskému biskupovi Konrádovi (1258 – 1279). Majetok zahŕňal dvojicu majerov, trinásť „pozemkov“, dvojicu lén, dve záhrady a okrem iného i rybník a päť ostrovov na Dunaji. Transakcia sa tiež týkala „prenájmu“ príjmov z prechodu pri „Holeburchu“ na tri roky.²⁸ Nepoznáme presné príčiny tohto predaja, no kráľ Přemysl Otakar II. už o mesiac neskôr, 2. júna v Znojme túto transakciu schválil.²⁹ K predaju dochádza následne o tri dni, 5. júna 1276 v Kremži, pričom cenou za vyššie spomínané majetky bola suma 250 hrivien striebra. Zmluvu uzatvorili v Gozzovom mene jeho syn Irnfried a Rudlin z Ma-

23 Autor uverejňuje obe listiny aj s fotokópiami originálov. ZAJIC, A. H. *Vorbemerkungen zu einer Frühgeschichte...*, s. 72-75.

24 Rudolf využil odpor vzdorovitého Přemyslovca, ktorý odmietal uznať jeho voľbu za kráľa a napokon ho vrhol do ríšskej kľiatby. Potom ho zdiskreditoval ako uchvatiteľa a škodcu ríše a dosiahol jeho odsúdenie na ríšskych snemoch. Habsburgovi išlo o uznanie svojej supremácie nad Přemyslom, no v prvom rade chcel získať pre svoj rod bohaté alpské vojvodstvá. FRANZL, Johann. *Rudolf I. Der erste Habsburg auf dem deutschen thron*. Graz – Wien - Köln : Verlag Styria, 1986, s. 108-113, 115-117. Porovnaj: HOENSCH, J. K. *Přemysl Otakar...*, s. 203-210. Celkovo: VANÍČEK, V. *Velké dějiny země...*, s. 140-144, 151-156. Porovnaj: ŽEMLIČKA, J. *Přemysl Otakar...*, s. 397-409.

25 HOENSCH, J. K. *Přemysl Otakar...*, s. 209, 214.

26 ANTONÍN, R. *Přemysl Otakar...*, s. 68.

27 DOPSCH, A. *Beiträge zur Geschichte...*, s. 298-299. Pozri tiež: ŽEMLIČKA, J. *Přemysl Otakar...*, s. 417. Porovnaj: CSENDES, P. *Geschichte Wiens...*, s. 38.

28 „Ego Gozzo (...) Yrmfriedum filium meum et Rudlinum de Morperge meos constituti procuratores dans (...) plenariam potestatem vendendi nomine meo domino Chvnrado venerabili episcopu Frisingensi (...) possessiones meas quas habeo in Teizaa, videlicet duas curias villicates, XIII areas, duo beneficio, duo pomeria, lacum sev piscinam ibidem cum passagio et quinque insulas (...) item proventus passagii in Holeburch per tres annos futuros cum nauibus et remis (...) poteram possidere (...)“ ZAHN, Joseph von. *Codex diplomaticus Austriaco-Frisingensis*. Fontes rerum Austriacarum XXXI. (ďalej FRA). Wien : Aus der Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1870, s. 335-336, č. 312. KERSCHBAUMER, A. *Gozzo...*, s. 149-150.

29 FRA XXXI., s. 336, č. 313.

ilbergu, pričom medzi garantmi dohody sa ocitli i Gozzovi bratia Siboto a Leopold. Samotný Gozzo mal túto transakciu do mesiaca po svojom oslobodení potvrdiť vlastnou pečaťou a to pod hrozbou vysokej pokuty 400 hrivien pri nedodržaní dohody.³⁰ Tieto majetky mal Gozzo v dedičnom prenájme (purchrecht) od benediktínskeho kláštora v Göttweigu južne od Kremže, ako to vyplýva zo súhlasu tamojšieho opáta Helwicha s predajom nasledujúceho dňa 6. júna.³¹

Po Gozzovom prepustení na slobodu však nedošlo k sľúbenému potvdeniu tohto predaja a na sťažnosť biskupa Konráda predvolal následne krajiný sudca Otto z Haslau listinou z 30. júna 1277 vo Viedni predávajúcu stranu a jej svedkov, resp. ručiteľov pred svoj súd.³² U kráľa Rudolfa sa zastal svojho sufragána Konráda i salzburský arcibiskup Fridrich žiadajúc panovníka, aby chránil cirkevné slobody a majetky.³³ Gróf Henrich z Pfannbergu, kráľom delegovaný sudca 22. októbra 1277 vo Viedni po rozhodnutí vyzval Gozzovu stranu, aby poškodenému biskupovi zaplatila dohodnutú pokutu.³⁴ Len doplníme, že Konrád celkom vhodne, ešte pred samotným rozhodnutím sporu poskytol Rudolfovým synom 25. októbra vo Viedni ako léno friesinský majetok v dnešnej dedine Aschbach-Markt, podobne ako ďalšie tri lokality v alpskej oblasti za sumu 500 hrivien.³⁵ Snád' i preto panovníkova predbežná arbitráž z Viedne 28. októbra 1277, s ktorou mal Gozzo (rovnako ako biskup) súhlasiť a nepodniknúť nič vo veci sporného majetku pred konečným rozsudkom, bola skôr v prelátov prospech. Gozzo síce musel potvrdiť predaj majetkov a do Vianoc sa vzdať práv na ne, no friesinský biskup mal k už vyplatenej sume 250 hrivien ešte v dvoch splátkach doplatiť ďalších 60 hrivien a Gozzo bol oslobodený od povinnosti zaplatiť dohodnutú pokutu.³⁶ Toto zmierlivé rozhodnutie by mohlo poukazovať nielen na prípadné panovníkove sympatie, resp. dôležitosť oboch strán sporu pre Rudolfa, ale snád' i na možnosť, že predmetná transakcia nebola pôvodne príliš „čistá“. Mohli tu totiž pôsobiť rôzne tlaky na Gozzov účet ako rukojemníka, najmä ak si uvedomíme Konrádovu „poistku“ pre prípad nedodržania dohody v sume 400 hrivien pokuty oproti cene 250 hrivien, ktorú prelát zaplatil. Habsburg pred rozhodujúcim stretom s Přemyslom potre-

30 „Nos Irmfriedus filius Gocconis et Rudlinus de Mevrsperge ciues in Chremsa, procuratores predicti Gucconis ciues (...) ex ipsius Gocconis mandato (...) domino Chunrado venerabili Frisingensi episcopo (...) possessiones (...) quas idem Gocco iure purchrecht possidebat (...) vendidimus pro ducentis quinquaginta marcis argenti ponderis Wiennensis, videlicet in Teycca (...) usque ad festum beati Michaelis proximum renuntiabunt perpetuo iuri (...) quod dominus Gocco statim cum a uinculis fuerit absolutus prefatum contractum venditionis suis sigillatis litteris (...) infra unum mensem ratificet et confirmet (...) Ad hec singuli siquidem procuranda obligaverunt se dicti fideiussores (...) pro quadringentis marcis argenti (...) quas solvere tenebuntur dicto domino episcopo si horum (...) neglectum fuerit uel obmissum, aliquin (...) satisfiat (...) Fideiussores sunt (...) Siboto et Leupoldus fratres domini Goccones (...)“ FRA XXXI., s. 337-338, č. 314. KERSCHBAUMER, A. Gozzo..., s. 149.

31 Biskup Konrád sa zaväzuje platiť ročne 30 denárov tak ako predtým Gozzo. „Nos Helwicus (...) abbas Gottwicensis monasterii (...) universa bona et possessiones que idem Gozzo in Teyzza a nobis et monasterio nostro iure purchrecht possidebat, vendidissent (...) domino Frisingensi episcopo (...) ad census XXX denariim Wiennensum annuatim (...) prefatus G. easdem a nostro monasterio (...) soluendus (...)“ FRA XXXI., s. 336, č. 313. Následne 1. júla sa určujú splátky kúpnej sumy a ich termíny. FRA XXXI., s. 340, č. 316.

32 FRA XXXI., s. 363, č. 343. KERSCHBAUMER, A. Gozzo..., s. 149.

33 Listina pravdepodobne z polovice roka 1277. FRA XXXI., s. 363-364, č. 344.

34 FRA XXXI., s. 368-369, č. 349.

35 FRA XXXI., s. 369-370, č. 350.

36 „(...) Gozzo ciuis noster (...) ad arbitrum nostrum (...) voluntare se subiecit, eandem empcionem ratificauit et confirmat obligans se ipsi episcopo successoribusque suis de euiccione et ad defendendum easdem possessiones contra quemlibet inpugnantem eundem contractum (...) iudicie competente usque ad iure diffinitum (...) ad hec promisit fide data ad festum Natiuitatis proximum domini procurabit cum (...) heredes sui renunciant iuri suo (...) princeps noster (...) Chunr. Episcopus Frisingensis (...) nostro arbitrio similiter se subiecit (...) det et adiciat ipsi Gozzoni ad summam prenotatam ducentarum quinquaginta marcarum marcas argenti sexaginta, videlicet triginta marcas argenti in festo Natiuitatis domini proximo et alias triginta marcas in Carnispruio (...) fideiussores (...) qui se pro quadri(n)gentis marcis argenti eidem episcopo obligauerunt (...) dimittere tenebitur absolutus.“ FRA XXXI., s. 372-373, č. 352. KERSCHBAUMER, A. Gozzo..., s. 149.

boval podporu oboch protagonistov a Gozzo súhlasil s jeho rozhodnutím v listine vydanéj ešte v ten istý deň vo Viedni.³⁷

Na druhej strane o dôležitosti Paltrama a celkovo viedenských mešťanov pre pozíciu českého panovníka svedčí aj ich pozvanie na rokovania do Prahy pred rozhodujúcim bojom s Rudolfom Habsburským začiatkom roka 1276. O rokovaníach máme minimum informácií, no výrazom priazne Přemysla Otakara II. bolo určite i obdarovanie Paltramovcov relikviami sv. Deliciani a tzv. 11 000 panien z pražského kláštora na Strahove, ktoré títo vzápätí darovali vyššie spomínanému kláštoru cisterciiek.³⁸ Paltram bol totiž, podobne ako mnohí iní patricijovia alebo šľachtici významným podporovateľom cirkevných inštitúcií a napr. rádu johanitov odstúpil svoj „hrad“ Unterlaa južne od Viedne. Tomu istému rádu napokon podľa potvrdenia zmluvy kráľom Rudolfom Habsburským z 22. septembra 1277 predal i svoj „dom“, resp. hrad v Laa an der Thaya.³⁹ Ešte v roku 1274 odkázal isté prostriedky aj na dokončenie karnera (kostnice) v kláštore v Zwettli, v ktorom bol v rokoch 1267 – 1273 opäť jeden z príslušníkov Paltramovho rodu, Pitrolf.⁴⁰ Na spomínaných rokovaníach sa zúčastnil i Konrád z Tullnu a môžeme len predpokladať, že český kráľ od patricijov požadoval, okrem iného i financovanie svojej armády pred stretom s novým nemeckým panovníkom.⁴¹

Dôležitú rolu zohral práve Paltram na jeseň 1276 počas ťaženia Rudolfa Habsburského do Rakúska. Viedeň v podstate ako jediné mesto v Rakúsku neotvorilo brány habsburským oddielom a tie ho museli päť týždňov obliehať. No bez českej pomoci a po vypuknutí hladu, už i tak ťažko skúšané mesto po nedávnych požiaroch sa muselo, po kapitulácii českého kráľa, podriaďiť Rudolfovi.⁴² V mierovej zmluve spred Viedne z 21. novembra 1276 sa na prvom mieste spomína strata alpských krajín a Chebu v prospech Ríše na základe rozhodnutia arbitrov a to znamená úplný krach vyše dvoch desiatok rokov budovanej Přemyslovskej ríše. Rudolf sa v nej, okrem iného zaviazal, že nebude trestať viedenských mešťanov, osobitne sa spomína Paltram a notár magister Konrád, ktorých mesto päť týždňov márne obliehal. Svoje postavenie si mal zachovať i viedenský klérus, pričom mali zostať v platnosti i cirkevné fundácie z čias Přemyslovej vlády.⁴³

Jedným z dôvodov vernosti Viedne bola určite i Přemyslova pomoc mešťanom ťažko postihnutých ničivými požiarmi tesne pred spomínanými udalosťami. Medzi 28. marcom a 30. aprílom 1276 totiž mesto ťažko poškodila až trojica požiarov, počas ktorých vyhorela okrem domov, brán, veží i dvojica kláštorov, tri kostoly a množstvo hostincov, či obchodov.

37 FRA XXXI., s. 373-374, č. 353.

38 Na prípadné prisahy vernosti českému panovníkovi, s pomocou proti Rudolfovi, by mohli poukazovať formulárové záznamy Henricha Italského (z Isernie) s otáznikom zaradené k roku 1276. „Ego Paltramus, civis Wienensis (...) promisi et promitto – adherere atque servire d. O. illustri regi Boh. Fideliter et devote (...) subsidia omnia (...) contra d. R. Boh. (sic) regem (...)“ RBM II., s. 985, č. 2270. REDLICH, O. – SCHÖNBACH, A. E. (Eds.) *Des Gutolf von Heiligenkreuz...*, s. 36-37. Podobne tiež: OPLL, F. *Nachrichten...*, s. 43.

39 Laa an der Thaya, čes. Láva bola významným pohraničným hradom a miestom zhromaždenia Přemyslových armád pri vojnách s Uhorským kráľovstvom medzi rokmi 1260 – 1273. Predtým ju dočasne vlastnili i uhorskí exulanti ako Henrich Kysecký, resp. bratislavský župan Egidius. REDLICH, O. – SCHÖNBACH, A. E. (Eds.) *Des Gutolf von Heiligenkreuz...*, s. 32, pozn. č. 3.

40 KUTHAN, J. *Zakladateľské dílo...*, s. 66, pozn. č. 79; s. 93.

41 VANÍČEK, V. *Velké dějiny zemí...*, s. 161.

42 FRANZL, J. *Rudolf I. Der erste...*, s. 126-128.

43 „Rex Romanorum recipiat specialiter in suam gratiam et fauorem Baltramum et Magistrum Chunradum notarium, ciues Viennensis, cum suis parentibus et amicis, et civitatem Wienensem (...) nec permittat eos indebite molestari (...)“ FEJÉR, Georgii. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis VII./5* (ďalej CDH). Budae: Typis typogr. Regiae universitatis Ungaricae, 1841, s. 418-424, č. CCLIX. Tiež: CDB V./2, s. 518-521, č. 822. Pozri napr.: VANÍČEK, V. *Velké dějiny zemí...*, s. 169-170.

Práve český kráľ, určite i vo vlastnom záujme, rýchlo zasiahol a okrem iného mešťanom na päť rokov odpustil poplatky i dane a oslobodil ich aj od platenia ciel. Na spomínanú dobu udelil i slobodu obchodovania. Nasledovalo tiež darovanie lesa a zriadenie osobitého trhu každý mesiac, takže kronikár mohol oslavovať českého panovníka akoby „nového zakladateľa“ mesta.⁴⁴ Do záveru Přemyslovej vlády v Rakúsku a medzi jeho obranné opatrenia spadá napokon i stavba jeho viedenského mestského hradu, resp. kastela. Nachádzal sa na mieste dnešného Hofburgu a mal štvorcový pôdorys s nádvorím a rožnými vežami, ležiaci pri jednej z mestských brán vo vnútri mesta. V tom čase však došlo aj k opevňovacím prácam na viedenských hradbách.⁴⁵

Nemožno povedať, že by boli Viedenčania spokojní s novou mocou. Rudolfovi ľudia, prevažne z oblasti Švábska, sa totiž nesprávali príliš ohľaduplne a nespokojnosť domácich živili v roku 1277 i neustále výtržnosti, bitky a vraždy, nehovoriac o hladomore, ktorý zachvátil Rakúsko a Štajersko v dôsledku predošlých pustošivých vojenských operácií. Navyše sa Paltram s novou vládou zmieril len naoko a v skutočnosti tajne pracoval proti nej v prospech svojho predošlého pána, Přemysla. Tento patricij sa následne stáva dušou českej strany a organizátorom sprisahania proti Rudolfovi, do ktorého zapája aj rod rakúskeho krajinského maršálka Henricha z Kuenringu a uhorského magnáta Ivana z Kyseku. No predčasný začiatok vzbury na jar 1278 zo strany Kuenringovcov odhalil po 16. apríli plány povstalcov a Paltram musel z Viedne ujsť. Rudolfov trest smrti a konfiškácie majetku v neprítomnosti mali stihnúť nielen samotného vodcu, ale i jeho brata a šesť synov, ktorí podobne ako ich otec našli azyl v Bavorsku na dvore vojvodu Henricha.⁴⁶

Čo sa týka ďalšieho Gozzovho osudu po prepustení z väzenia, niekedy medzi májom a júnom 1277, môžeme skonštatovať jeho postupný návrat do predošlých pozícií. Napr. v rokoch 1280 – 1281 vystupuje opäť ako kremžský richtár. A hoci jeho finančné, či politické aktivity trvali ešte asi osem rokov, stretávame sa s ním v prameňoch najmä v súvislosti s majetkovými odkazmi cirkvi. Tieto dary si mohol dovoliť ako človek, ktorého symbolom bohatstva a moci bol napr. i jeho dom, resp. „mestský hrad“, či palác na námestí Hoher Markt v Kremži. Architektonicky má jeho veľká sála, oknami obrátená na námestie, blízko k veľkolepým sieňam juhočeských kráľovských hradov na Zvíkove a v Písku. S tým súvisí i jeho podpora dominikánskeho kláštora v meste. V tamojšom kostole sa nachádza nástenná maľba korunovácie Panny Márie, kde nájdeme i jej donátora s manželkou. Časť nápisu „Goz“ prezrádza, že ide o Gozza, čím túto fresku snád' možno dať do súvisu s vd'akou za jeho prepustenie z väzenia.⁴⁷

44 „5-Kalendas Aprilis quedam platea Wienne (...) domestico igne magna parte crematur. Item 16-Kalendas Maii (...) nocte exortus est ignus in domo camerarii (...) et exusta est magna pars civitatis Wienne (...) pridie Kalendas Maii (...) ante portam Scotorum (...) in quadam curia ubi lateres conficiuntur ex in provisu hominum prohdolor exortus es ignnis, austro meridionali vento vehementer conflati, et ecce tercio ipsa civitas Wienna infra et extra muros, omnes porte (...) turres (...) claustra, denique Scotorum, et fratrum minorum, nec non (...) ecclesie (...) ad 150 hospicium (...) remanencia (...) Porro Otacharus rex Boemie (...) iuxta nobilium sapientumque consiliariorum industriam prelibatam civitatem quasi ex novo conditam nititur sublimare. Ab omni (...) gravamine et mutarum per lustrum liberam penitus relaxavit; (...) omnium artificialium preter monete consortium, omnino deposuit, ut emendi; et vendendi tam incibariis quam in mercimoniis omnis homo per predictorum quinque annorum spacium liberam habeat et facultatem. Quendam etiam silvam in subsidium civibus libere tribuit nundinas per unius mensis spacium perhenniter prout civibus expedire videbitur, fieri illic iussit (...)“ PERTZ, Georgivs Heinricvs. *Continuatio Vindobonensis*. In: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum, Tomus XI. Hannoverae* : Impensis bibliopolii avlicis Hahniani, MDCCCLI, s. 707. HOENSCH, J. K. *Přemysl Otakar...*, s. 244. Porovnaj: OPLL, *F. Nachrichten...*, s. 44.

45 KUTHAN, J. *Zakladateľské dílo...*, s. 198-200.

46 FRANZL, J. *Rudolf I. Der erste...*, s. 139-142. Pozri tiež: HOENSCH, J. K. *Přemysl Otakar...*, s. 243-244.

47 KUTHAN, J. *Zakladateľské dílo...*, s. 63, 137-138, 149-157.

O jeho majetkovom vlastníctve, podobne ako v prípade iných patricijov, či šľachty sa často dozvedáme až dodatočne, v prípade darovania nejakého majetku. Vlastnil totiž viacero príjmov z kostolov, domov, ale i mýta, vinice, sady, lesy, pričom niektoré z nich sa dostali do vlastníctva rôznych cirkevných inštitúcií, vrátane jeho vlastnej „rodinnej kaplnky“ v jednom z jemu patriacich domov. Napr. dotácia tejto kaplnky podľa Gozzovej poslednej vôle pozostávala z príjmov z vinice v Stratzingu, desiatkov z Tundorfu a presne určených príjmov i v naturáliách z piatich „domov“, či majetkov. Podobné odkazy však urobil i v prospech svojich bratov.⁴⁸

Ak nerátame ostatné aktivity v prospech kláštora v Imbachu, vystupuje Gozzo nepriamo i neskôr ešte počas zajatia (5. apríla 1277) ako pôvodný držiteľ desiatkov v Zwetli, ktoré Imbachskému kláštoru darovali bratia Leutold, Henrich a Albero z rodu Kuenringovcov.⁴⁹ Po svojom prepustení potvrdzuje mníškam v roku 1278 predošlé donácie a navyše im daruje i dvor, resp. dom pri mestskej bráne v Kremži, ďalšiu záhradu v Sittendorfe, mostné mýto v Etsdorfe a les neďaleko Steinu. Pri svojom vstupe do kláštora v roku 1288 opätovne potvrdil tieto dary aj vo svojej poslednej vôli. To už bola členkou tamojšej komunity i jeho vnučka, dcéra jeho syna Irnfrieda – Alžbeta. Nech už boli pôvodné väzby na daný kláštor zo strany Gozza a jeho rodiny akékoľvek, v danom čase určite platil za jedného z jeho najväčších podporovateľov.⁵⁰ Samotný kláštor, resp. najmä jeho kostol pritom patria medzi významné príklady gotickej architektúry v Rakúsku.⁵¹

Rovnako ako Přemysl i Habsburg vedel oceniť finančné služby mocných patricijov. Napr. Konrád z Tullnu sa vracia na scénu ako ríšsky pokladník, ktorým bol následne v rokoch 1277 – 1281. Na konci tohto obdobia dlhoval Rudolf svojim priaznivcom zhruba 9 000 hrivien striebra. Konrád mal na týchto „pôžičkách“ nepochybne značný podiel a ako kompenzáciu získal mýto z mesta Stein, dunajské clo aj vojvodskú mincovňu v meste Enns, pričom jeho príjmy z Rakúska mali dosahovať až 18 000 hrivien ročne. Ak k tomu prirátame i 6 000 hrivien z jeho štajerských príjmov vychádza nám, že bol zhruba rovnako majetný ako sám Habsburg.⁵²

Samotný Gozzo zostal činný vo finančnej správe nového pána Rakúska asi do roku 1285. V nasledujúcom roku sa totižto vydal na púť do Ríma a po smrti manželky napokon v roku 1288 vstupuje do cisterciáckeho kláštora v Zwetli, ktorý podporoval už od čias svojej mladosti. Ešte predtým však rozdelil svoj majetok medzi rodinu a so súhlasom pasovského biskupa Wernharda sa zriekol i patronátneho práva nad svojim kostolom a spísal testament. V tomto smere bol jeho osud podobný ako v prípade Konráda z Tullnu. Po Gozzovej smrti (niekedy pred 27. májom 1292) v podpore kláštora pokračuje i jeho syn Irnfried, ktorý sa podobne ako jeho otec stal niekoľkokrát kremžským richtárom (v rokoch 1286 a 1288).⁵³

Pred svojim vstupom do kláštora spísal Gozzo ešte listinu, v ktorej obdarúva zwetlských cistercitov viacerými finančnými a hmotnými odkazmi z jednotlivých svojich majetkov najmä v Kremži a okolí. Odkaz sa zachoval ako prepis v knihe fundátorov tohto kláštora zo začiatku

48 KERSCHBAUMER, A. *Gozzo...*, s. 151-152.

49 „(...) *dedimus claustro Sororum in Minnenbach Jus decime cuisdam in Zuetil, quod a nobis Gozzo ciuis Cremssensis tenebat (...)*“ FRAST, J. – CHEMEL, J. *Das Nonnenkloster Imbach...*, s. 561-562, č. XXII. ZAJIC, A. H. *Vorbemerkungen zu einer Frühgeschichte...*, s. 60-61, 63-64.

50 ZAJIC, A. H. *Vorbemerkungen zu einer Frühgeschichte...*, s. 61-62.

51 KUTHAN, J. *Zakladatelské dílo...*, s. 76, 78, 85-87.

52 Rudolfove príjmy z jeho rodových statkov mohli dosahovať zhruba 7 000 mariek, rovnakú sumu mohol v ideálnom prípade očakávať z ríše a príjmy z alpských krajín tieto sumy zdvojnásobili. FRANZL, J. *Rudolf I. Der erste...*, s. 197-198.

53 DOPSCH, A. *Beiträge zur Geschichte...*, s. 302. Pozri tiež: KERSCHBAUMER, A. *Gozzo...*, s. 153-155.

14. storočia, pričom medzi svedkami, aj keď na poslednom mieste sa objavuje i Gozzov notár Purchard. V roku 1292 po otcovej smrti potvrdzuje tieto donácie aj syn Irnfried.⁵⁴

Podobne i v prípade samotného Paltrama vidíme na konci jeho života prejavy zbožnosti, hoci v o niečo odlišnej sfére. Keď totiž 25. mája 1287, takmer po desaťročí strávenom v bavorskom exile spíše vo svojom dome v Landshute poslednú vôľu, chystá sa práve na púť do Svätej zeme. V ten istý deň tento závet potvrdzuje i jeho ochranca, bavorské knieža Henrich, pričom ho označuje za svojho „rytiera“ s prívlastkom „de Karlstein“ (hrad pri Reichenhalle na dnešnej nemecko-rakúskej hranici). Spolu sním sa ako pútnici spomínajú i raitenhaslachský opát Konrád, Eberhard, Paltramov syn, ako člen rádu johanitov a tiež Siboto (snáď Paltramov brat), ktorých zároveň ustanovuje ako vykonávateľov svojho testamentu (pre prípad, že by sa už nevrátil.⁵⁵ Čoskoro sa ukázalo, že to bol rozumný počín, pretože 20. novembra 1287 z Akkonu píše vojvodovi Henrichovi ohľadom doplnkov v testamente so značnými odkazmi v striebre svojim synom, dcére a cirkevným inštitúciám. Takže je zrejme, že sa už z poslednej púte nevrátil.⁵⁶

Záverom možno zhrnúť, že vzťahy medzi českým kráľom Přemyslom Otakárom II. a jeho finančníkmi z radov rakúskych mešťanov boli do určitého času obojstranne výhodné. Ak si odmyslíme politické problémy na konci vlády spomínaného panovníka, kedy dochádza k definitívnej strate jeho pozícií v alpskej oblasti môžeme skonštatovať, že tieto vzťahy boli založené na finančnej solventnosti daných patricijov, ako aj na ich ekonomických schopnostiach spravovať panovníkove príjmy. To všetko muselo fungovať tak, aby pri svojich výdavkoch pre potreby kráľa dosahovali zisk, ktorý vzápätí „investovali“ jednak vo vlastnej réžii do prenájmov, napr. cirkevných majetkov, resp. i do cirkevných fundácií. V neposlednom rade však pokračovali v ďalších „pôžičkách“ kráľovi. Pri vážnych problémoch, akými bol boj o alpské krajiny po roku 1274 sa situácia zmenila a panovníkovu dôveru si udržal v podstate

54 „Gozzo civis cremensis rector officinim per Austriam postea uero deuotus monachus zwetlensis (...) multa beneficia domui nostre a diebus iuuentutis sue nonscitur impendisse (...) anno domini MCCLXXXVIII videlicet eo anno quo ordinem cysterciensem et domuni zwetlensem ingressus est omnem proprietatem abiciens pro melioratione et constructione domus abbatis super fluuium Champ iuxta infirmitorium monachorum XI libras denariorum cum alijs promotionibus tradidit et impendit. Ipse redditus VIII talentorum in Chremsa et iuxta Chremsam (...) zwetlensi monasterio in hoc sequenti priuilegio legitur tradidisse, qui redditus licet a domino Ebrone abbate (...) in Tyernstain in magna parte venditi aut etiam commutati tamen propter aliqualem adhuc eorum retentionem huius uiri prouidi Gozzonis facimus mentionem (...) ego Gozzo ciuis chremensis (...) fratribus domino Ebroni abbati in Zwetil et suo conuentui cui vita et habitu me contradidi (...) cum voto et consensu filiorvm meorum Irnfridi et Jacobi, ac utriusque filie mee, Gerbirgis, scilicet et Perchte ac omnium prorsus heredum meorum voluntate vnanimi redditus octo talentorum quorum situs et nomina in subnotatis clarius exprimentur volens vt ipsi fratres a quarumlibet vexationum et impetitionum grauamine liberi et securi redditu memoratos (...) vsu fructuario, tam tempore vite mee quam post mei obitum quietissime debeant possidere quorum reddituum situs et nomina in ciuitate chremensi scripto taliter ostenduntur, in domo Hainrici cingulatoris dimidium talentum, de Chasthof cerdonis dimidium talentum, de domo Petrinne dimidium talentum, de domo Prvnari dimidium talentum. Item Chvnradius Albus in Pvrchhof, vnum talentum, Sifridus in inferno, de orte et vinea duodecim solidos, Chvno de camera gladiatorum tres solidos, de domo Ekperti in cottidiano foro triginta denarios et tria talenta, de orte et vinea apud piscatores (...) presentem litteram sigillo meo ac domini Griffonis generi mei filiorumque meorum sigillis valenter et decentissime consignatam. Actum et datum anno domini MCCLXXXVIII (...) Cuius rei testes sunt frater Hainricus prior de domo predicatorum, dominus Rinoldus decanus chremensis, Syboto frater meus et Walchvnu nepos Wurchin, Rvdlo notarius et Pvrchardus notarius meus et alij quam plures.“ FRAST, Johann von (Ed.). *Das „Stiftungen-Buch“ des Cistercienser-Kloster Zwetl. Fontes rerum Austriacarum – Österreichische Geschichts-Quellen. Zweite Abtheilung. Diplomata et acta. III. Band.* Wien: Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, 1851, s. 462-465.

55 „Nos Henricus (...) dux Bawarie (...) testamentariam ordinationem, quam dilectus miles noster paltramus de Karelstein pro consumando salubri proposito Sepulchrum Dominicum visitandi cum (...) domino Chunrado abbate in Ratenhaslach et fratre Eberhardo, filio suo de ordine sancti Johannis Jerosolimitani, ac Sibotone (...) quos executores instituit sue ultime voluntatis, si aliquo casu de ultramarinis partibus finaliter non rediret, sicut (...) confirmamus (...)“ UHLIRZ, Karl. *Drei Urkunden zur Geschichte Paltrams vor dem Friedhofe.* In: *Blätter des Vereins für Landeskunde von Niederösterreich.* Ser. NF, Bd. 29 (1895). Wien: Verein für Landeskunde von Niederösterreich und Wien, 1895, s. 535, č. II.

56 UHLIRZ, K. *Drei Urkunden...*, s. 536-537, č. III.

len Paltram. Gozzo sa naopak, či už pôvodne dobrovoľne, alebo neskôr pod tlakom okolností svojho uväznenia pridal na stranu Rudolfa Habsburského. Na druhej strane o prínose a „výhodnosti“ tohto systému financovania panovníckych výdavkov, ktoré dosahovali v prípade oboch vládcov značné čiastky svedčí i fakt, že ho Habsburg úspešne využíval aj po porážke a smrti svojho českého konkurenta.

Na druhej strane je zaujímavá už samotná pozícia týchto mešťanov, finančníkov, obchodníkov a niekedy i rytierov v súkolí vtedajšej spoločnosti. Mohli sa totiž pokojne vyrovnáť šľachte v bohatstve či vplyve, pričom ju rozhodne často aj prevyšovali. Obaja si mohli, vďaka svojim podnikateľským aktivitám a funkciám v krajinkej správe dovoliť štedré donácie cirkvi, vrátane zakladania kláštorov či kostolov, podobne ako to robili najbohatšie a najmocnejšie šľachtické rody tých čias. Na konci života sa však obaja mešťania dali, podobne ako mnoho šľachticov vo svojich testamentárnych odkazoch cirkvi (čo je pre naše časy snáď menej pochopiteľné) na „pokánie“. A to vstupom do kláštora, v prípade Gozza (rovnako tak urobil i Konrád z Tullnu), resp. drahou a po každej stránke náročnou púťou do Svätej zeme v prípade Paltrama.

ZOZNAM PRAMEŇOV

- EMLER, Josephi. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae : II. annorum 1253 – 1310*. Pragae : Haase, 1882, 1490 s.
- FEJÉR, Georgii. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis VII. /5*. Budae : Typis typogr. Regiae universitatis Ungaricae, 1841, 640 s.
- FRAST, Johann von (Ed.). *Das „Stiftungen-Buch“ des Cistercienser-Kloster Zwetl. Fontes rerum Austriacarum – Österreichische Geschichts-Quellen. Zweite Abtheilung. Diplomata et acta. III. Band*. Wien : Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, 1851, 736 s.
- GOMBOS, Franciscus Albinus. *Catalogus fontium historiae Hungariae I*. Budapestini : Ab Academia litterarum de Sancto Stephano rege nominata editus, MCMXXXVII, 812 s.
- PERTZ, Georgivs Heinricvs. *Continuatio Vindobonensis*. In: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum, Tomus XI*. Hannoverae : Impensis bibliopolii avlici Hahniani, MDCCCLI, s. 698-722.
- ŠEBÁNEK, Jindřich – DUŠKOVÁ, Sáša. *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V. /2*. Pragae : Academia scientiarum Bohemoslovacae, 1981, 440 s.
- ZAHN, Joseph von. *Codex diplomaticus Austriaco-Frisingensis*. Fontes rerum Austriacarum XXXI. Wien : Aus der Kaiserlich-königlichen Hof- und Staatsdruckerei, 1870, 470 s.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- ANTONÍN, Robert. Přemysl Otakar II. a získání zemí Babenberského dědictví. In: JAN, Libor – KACETL, Jiří (Eds.). *Pocta králi : K 730. výročí smrti českého krále, rakouského vévody a moravského markraběte Přemysla Otakara II*. Brno - Znojmo : Matice moravská, 2010, s. 55-72.
- HOENSCH, Jörg Konrad. *Přemysl Otakar II. von Böhmen. Der goldene König*. Graz – Wien – Köln : Verlag Styria, 1989, 303 s.
- HÓMAN, Bálint – SZEKFÜ, Gyula. *Magyar történet I*. Budapest : Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1935/1990, 716 s.
- CHMEL, Joseph. *Urkunden Zur Geschichte Von Österreich, Steiermark, Kärnten, Krain, Görz, Triest, Istrien, Tirol, Aus Den Jahren 1246 – 1300. Fontes rerum Austriacarum I. Band*. Wien : Aus Der Kais. Kön. Haus-, Hof- Und Staats- Druckerei, 1849, 340 s.
- CSENDES, Peter. König Ottokar II. und die Stadt Wien. In: *Böhmisch-österreichische Beziehungen im 13. Jahrhundert. Österreich (einschliesslich Steiermark, Kärnten und Krain) im Grossreichprojekt Ottokars II. Přemysl, König von Böhmen*. Praha : Das Österreichische Kulturinstitut Prag, 1998, s. 63-68.
- CSENDES, Peter. *Geschichte Wiens*. Wien : Verlag für Geschichte und Politik, 1990, 212 s.
- DOPSCH, Alfons. Beiträge zur Geschichte der Finanzverwaltung Österreichs im 13. Jahrhundert. Die Organisation der landesfürstlichen Finanzverwaltung. Das Landschreiber- und Hubmeisteramt

- insbesondere. In: *Mitteilungen des Österreichischen Instituts für Geschichtsforschung*. XVIII. Band. Innsbruck : Wagnersche Universitätsbuchhandlung, 1897, s. 233-340.
- DOPSCH, Heinz – BRUNNER, Karl – WELTIN, Maximilian. *Österreichische Geschichte 1122 – 1278 : Die Länder und das Reich der Ostalpenraum im Hochmittelalter*. Wien : Ueberreuter, 1999, 620 s.
- DROEGE, Georg. Die Ausbildung der mittelalterlichen territorialen Finanzverwaltung. In: *Der deutsche Territorialstaat im 14. Jahrhundert Tl. 1*. Sigmaringen : Jan Thorbecke Verlag, 1970, s. 325-345.
- EBERT, Claudia. „Die Translatio Sanctae Delicianae von Gutolf von Heiligenkreuz - Textanalyse, deutsche Übersetzung und Interpretation“. (Diplomová práca). Wien : Universität Wien, 2012, 84 s.
- FRANZL, Johann. *Rudolf I. Der erste Habsburg auf dem deutschen thron*. Graz – Wien - Köln : Verlag Styria, 1986, 309 s.
- FRAST, Johann von – CHMEL, Joseph. Das Nonnenkloster Imbach. In: CHMEL, Joseph (Ed.) *Der österreichische Geschichtsforscher 1*. Wien : Beck, 1838, s. 533-565.
- KERSCHBAUMER, Anton. Gozzo. Ein Kremser Bürger des XIII. Jahrhunderts. In: *Blätter des Vereins für Landeskunde von Niederösterreich*. XXIX Jahrgang. Wien : Verein für Landeskunde von Niederösterreich und Wien, 1895, s. 146-156.
- KLUČINA, Petr a kol. *Vojenské dějiny Československa I. (do roku 1526)*. Praha : Naše vojsko, 1985, 366 s.
- KUTHAN, Jiří. *Zakladatelské dílo krále Přemysla Otakara II. v Rakousku a ve Štýrsku*. Praha : Academia, 1991, 255 s.
- LECHNER, Karl. *Die Babenberger - Markgrafen und Herzoge von Osterreich 976 – 1246*. Wien – Köln - Weimar : Böhlau, 1992, 480 s.
- LIEBERTZ-GRÜN, Ursula. Bürger, Fürsten, Dienstherren, Ritter und Frauen : Gesellschaftsdarstellung und Geschichtsbild in Jans Enikels Fürstenbuch. In: *Euphorion Zeitschrift für Literaturgeschichte*, Bd. 74 (1980). Heidelberg : Carl Winter Universitätsverlag, 1980, s. 77-94.
- LUKÁČKA, Ján. Verkehrs- und Handelsbeziehungen zwischen den Städten Wien, Pressburg und Ofen bis zur Mitte des 15. Jahrhunderts. In: MARSINA, Richard (Ed.) *Städte im Donauraum*. Bratislava : Slovenská historická spoločnosť, 1993, s. 159-168.
- MAREK, Miloš. Trnava v časoch vojen o babenberské dedičstvo. In: RÁBIK, Vladimír a kol. *Trnava 1211 – 2011 : Historické štúdie k najstarším dejinám mesta*. Krakov - Trnava : Spolok Slovákov v Poľsku - Katedra histórie a Inštitút pre výskum prameňov k slovenským dejinám Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, 2011, s. 167-196.
- MARSINA, Richard. Přemysl Otakar II. a Uhorsko. In: *Folia Historica Bohemica I*. Praha : Ústav československých a světových dějin ČSAV, 1979, s. 37-65.
- MIKA, Norbert. *Walka o spadek po Babenbergach 1246 – 1278*. Racibórz : WAW, 2008, 136 s.
- OPLL, Fredinand. *Nachrichten aus dem mittelalterlichen Wien : Zeitgenossen berichten*. Wien – Köln - Weimar : Böhlau Verlag Wien, 1995, 290 s.
- REDLICH, Oswald – SCHÖNBACH, Anton E. (Eds.) Des Gutolf von Heiligenkreuz Translatio sanctae Delicianae. In: *Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*. 159. Band, II. Abhandlung. Wien : Wien Hölder in Komm, 1908, s. 1-38.
- ŠEDIVÝ, Juraj. Najstarší patriciát v stredovekej Bratislave : šľachtici alebo mešťania? In: *Forum historiae* [online], 2008, roč. 2, č. 1, s. 18-19. [cit. 30.8.2015]. Dostupné na internete: <http://www.forumhistoriae.sk/FH2_2008/texty_2_2008/Sedivy.pdf>.
- UHLIRZ, Karl. Drei Urkunden zur Geschichte Paltrams vor dem Friedhofe. In: *Blätter des Vereins für Landeskunde von Niederösterreich*. Ser. NF, Bd. 29 (1895). Wien : Verein für Landeskunde von Niederösterreich und Wien, 1895, s. 535-537.
- VANIČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české III. 1250 – 1310*. Praha : Paseka, 2002, 760 s.
- ZAJIC, Andreas H. Vorbemerkungen zu einer Frühgeschichte des Dominikanerinnenklosters Imbach : Mit einem Nachtrag zu CDB V/2 und 3. In: *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*. 115 (2007). Wien – Köln - Weimar : Böhlau, 2007, s. 35-75.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar II. : král na rozhraní věků*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2011, 721 s.